

HORVÁTH FERENC

A közszolgálati etika alapvető kérdéskörei a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat speciális szerepet tölt be a magyar rendvédelem szervezetrendszerében, így működése a közszolgálati etika terén is vet fel sajátos kérdéseket. Jelen tanulmány fő célkitűzése körülhatárolni, így átláthatóvá tenni a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok működésének közszolgálati etika szempontjából leginkább érzékeny kérdésköreit, amelyek a költségvetési források felhasználásával kapcsolatos klasszikus anomáliák, korrupciós kockázatok, a minősített adatok kezelésével, a titkosság és konspiráció illetéktelenek előtti fenntartásával kapcsolatos feladat, illetve a titkos információgyűjtés eszközei és módszerei alkalmazásának etikai vonatkozásai köré csoportosíthatók.

E kérdéskörök feltárása segítheti a belső ellenőrzést, a belső bünn megelőzési és büntető feladatokat végző szervek, a civil kontrollt biztosító és a törvényességi ellenőrzést végző szervek energiáinak hatékonyabb összpontosítását a közbizalmat leginkább megalapozni, illetve megrendíteni képes témakörökre.

Jog és etika

Azért fontos mindezeknek a kérdésköröknek az etikai oldalával foglalkozni, mert a jogszabályok megalkotása önmagában nem vezet olajozottan működő együttéléshez, rendhez. A jogkövetés végső formája szubjektív lélektani folyamatokon keresztül bontakozik ki. A jog tiszta, objektív kategóriákban, leegyszerűsített helyzetekben gondolkodik, nem térhet ki az élet sokszínűségének megfelelő minden helyzetre. A büntető törvénykönyv különös része csak az elkerülendő végállapotokat írja le tényállásként, de nem részletezi az oda vezető, lelki szempontból kockázati tényezőként kezelendő lépéseket.

Költségvetési források felhasználása

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat önállóan működő és gazdálkodó költségvetési szerv, és mint ilyen, társadalmi funkciójának ellátása során köteles ha-

tékonyan és átláthatóan gazdálkodni az adófizetők pénzével. Beszerzései, beruházásai, fejlesztései, eszközgazdálkodása, bér gazdálkodása – a vonatkozó jogszabályoknak és közjogi szervezetszabályozó eszközöknek megfelelően – szigorú előírások, többszörös ellenőrzések, megosztott jogosultságok mellett zajlik, annak közérdekből nyilvános gazdálkodási adatai a honlapon bárki számára hozzáférhetők.¹

A szervezeti gazdálkodás nem légtüres térben zajlik. A lehetséges szolgáltatók, beszállítók köre a gyakorlatban rendszerint véges, hiszen Magyarország „kicsi”. A piaci környezetben minden szereplőnek megvan a maga imázsa, híre, stílusa, a felek ismerik egymást, ajánlásaik, személyes kapcsolataik vannak. A költségvetési szerv gazdálkodásért felelős munkatársai is jól működő kapcsolatrendszert építenek ki az évek alatt, tudják, milyen ügyben kihez fordulhatnak, más szervezetek beszerzői milyen tapasztalatokat szereztek a piaci szereplőkről. Alapvető kérdés, hogy például a hatékonyságot szolgáló meghívásos közbeszerzési eljárások során az ajánlattételi szakaszban kiket hívunk meg, melyek azok a partnerek, amelyekről jó színvonalú szolgáltatást várhat a szervezet a célok megvalósulása érdekében. Nagyon fontos, hogy ilyenkor szigorúan csak szakmai szempontok érvényesüljenek.

A döntések pártatlanságát szolgálja, ha mindenki komolyan veszi a kormánytisztviselői hivatásetikai kódex² ajánlásait, és megőrzi elfogulatlanságát, nem fogad el ajándékokat, visszautasítja a felkínált jogtalan előnyöket, nem kerül mások befolyása alá, illetve nem él vissza hivatali helyzetével. Az ajándékok például a cégekkel való kapcsolattartás során udvariassági, figyelmességi gesztusnak, ártatlan „reklámfogásnak” tűnhetnek, visszautasításuk szociális szempontból kellemetlen, miközben alkalmasak lehetnek arra, hogy a szociálpszichológiai cserelmélet³ elvei alapján – a jó kapcsolat fenntartása érdekében – lélektanilag viszonzásra sarkallják a kedvezményezettet, ami jelen esetben etikai, súlyosabb esetben akár jogi vonzattal is együtt járhat. Az ajándékok, előnyök a fokozatosság elve alapján idővel egyre nagyobb értékűek lehetnek, miközben a kedvezményezett érzékenysége csökken, sőt idővel elvárttá is válhat a figyelmesség, különösen, ha mindenki más is kap a környezetében a partnerektől hasonlókat. Így válhat az eredetileg egyedi, egyszeri esetből csoportnorma, megszokott hétköznapi jelenség, az apró fi-

¹ <http://nbsz.hu/?mid=6>

² <http://korruptio megelőzes.kormany.hu/download/b/df/70000/Kormanytisztviselői%20Hivatásetikai%20Kódex.pdf>

³ Bővebben Lőrincz László: A vonzás szabályai – hogyan választanak társat az emberek? Szociológiai Szemle, 2006/2., 96–110. o.

gyelmességből pedig integritássértés. Hiába határozza el a szakterületre érkező, tiszta lelkű munkatárs, hogy nem vesz részt ilyesemben, adott esetben már egy jól működő rendszer részeként kell megtalálnia a saját helyét, alkalmazkodnia kell a „játékszabályokhoz”, az „értelmezési kerethez”, ahol minden külső szereplő ilyen attitűddel áll az üzlethez.

Ugyancsak kardinális kérdés, hogy mekkora összeg kerül a papírokra. A piacon az ár általában bizonyos mértékig relatív, a keresleti-kínálati viszonyoktól függ. Különösen az olyan áruknál, szolgáltatásoknál tud változóknak lenni, amelyek esetében nincs bevett piaci szokásrendszer, mert egyediek, ritkák – és a nemzetbiztonsági szolgálatok beszerzései némely esetben ilyenek. Ilyenkor az eladó vagy eladók szabnak árat, és nehéz elkerülni közöttük az egyeztetés, összejátszás lehetőségét, az árak tudatos felszórófolását, ahol még az olcsóbb is drága. A közbeszerzési eljárásoknál nem feltétlenül mutatnak normális statisztikai eloszlást az ajánlatok, nem ritkán a piacinál magasabb végső beszerzési érték tapasztalható, illetve a várhatónál sűrűbben fordulnak elő az éppén értékhatár alatt megszabott árak. A pályázat elbírálójának szaktudása különösen fontos szerepet kap, hiszen végül nem minden esetben kapnak reális, felelősséggel elfogadható ajánlatot. Az alkupozió kialakításánál úgy kell eljárni, hogy ne legyen nyilvánvaló a megrendelő kiszolgáltatottsága, ha mindenáron vennie kell. A beszerzési eljárások során tehát a szervezeti szereplőknek szigorúan be kell tartaniuk az eljárásra vonatkozó titoktartási kötelezettséget, nem szabad információkat szivárogtatniuk a piaci szereplők irányába, bármilyen jó is a kapcsolatuk egyébként.

Az árszabásoknál külön figyelmet érdemlő kategória a lehetséges „zsebalkuk” köre, amikor a szervezet képviselője információt ad az „elfogadható” árról, kardinális szempontokról, a konkurencia ajánlatairól, „titkos közvetítői háladjáért” cserébe. A kapcsolattartás során szükség van a személyes jó kapcsolatra, rugalmasságra a főbb beszállítókkal, de nem lehet erősebb a lojalitás kifelé, mint a szervezet irányába, ezért kerülni kell a személyes, magánjellegű kapcsolattartást és bármilyen olyan befolyást, ami anyagi, érzelmi lekötöttséget válthat ki az irányukba.

A beszerzési folyamat végén, a teljesítésigazolásokkal kapcsolatban a feltárt hiányosságok súlyának megítélésén jelentős pénzüsszegek múlhatnak, további munkanapok elrendelése, kötbér kifizetése válhat szükségessé. A beruházónak anyagi érdeke kedvező döntést kicsikarni az illetékes szakemberből. Amennyiben például a korábbi munkafázisokban a megrendelő szervezet műszaki munkakörben dolgozó képviselője elmulasztott valamilyen ellenőrzést, utólag már nagyon nehéz ezzel kapcsolatos észrevételt tennie, hiszen az felve-

ti a saját felelősségét is a hiányosság kialakulásában, kezeletlen voltában. Fontos tehát mindent szigorúan a szabályzóknak foglaltaknak megfelelően végrehajtani még jelentős időnyomás és túlterheltség mellett is, illetve lehetőség szerint külön szakemberekre bízni a kivitelezés folyamatába épített időközi ellenőrzéseket és a végső munka átvételt. Ha a kivitelező bármilyen módon nyomást kísérel meg gyakorolni a döntéshozó(k)ra, azt azonnal jelenteni kell a vezetésnek, hogy a sérült pártatlanságra tekintettel másra szabhassák a feladatot.

A közvagyonnal való gazdálkodás másik jelentős kérdésköre a meglévő eszközök és készletek felelősségteljes kezelése, meglétének, megfelelő állapotának fenntartása, magáncélra való felhasználásának elkerülése. Ezek azok a témakörök, amelyekben büntetőjogi tényállás megvalósulása esetén nehéz nem szándékosságot feltételezni. Az eszközök és készletek eltulajdonításának megelőzése rendszeres vezetői ellenőrzések, leltári ellenőrzések és hatékony objektumvédelem kérdése.

Ha már csökkenő mértékben is, de mégis tapasztalható egy hátrányos szemléletbeli sajátosság, ami talán még a rendszerváltozás előtti Magyarország „minden a dolgozó népé” attitűdjének a maradványa. Még harminc év után is társadalmi szinten tapasztalható egyfajta tolerancia az olyan viselkedésformák kapcsán, amelyek a közös erőforrások magáncélból való önkényes felhasználására irányulnak, sőt, néha még szimpátia is övezi a hatóságokkal szembeszálló, lázadó egyént.⁴ A mai napig bocsánatos bűnként tekintenek az emberek a hivatali eszközön való magáncélú fénymásolásra, a szolgálati autóval való hazakanyarodásra, az irodai fogyóeszközök otthoni felhasználására vagy a táppénz indokolatlan igénybevételére.

A központi költségvetésből kapott erőforrásokkal való gazdálkodás során tehát kiemelten fontos betartani az előírásokat, de emellett figyelmet kell fordítani arra is, hogy az egész szemlélet- és gondolkodásmód is a „jó gazda” elvét kövesse, még olyan kérdésekben is, amelyekre nem terjed ki szabályozás, ellenőrzés vagy objektív mérce.

Titkok védelme

Ahogy az előző témakörnél, a titok témakörének is van egy jogi meghatározása, illetve a jogalkalmazás során megnyilvánul egy sor olyan lélektani fo-

⁴ A Budapesti Közlekedési Központ (BKK) ellenőrei és a bliccelők, a traffipax mellett álló rendőrök és a gyorshajtók harcában máig nem egyértelmű, hogy a jogkövetést támogatná a közhangulat, pedig a közfeladatot ellátók már régen nem egy elnyomó állam képviselői, hanem a demokratikus jogrend őrzői.

lyamat, amelyek árnyalják, módosítják a jogkövetés szubjektív lehetőségeit. Az adatok kiszivárogtatásának több elméleti fajtája is létezhet aszerint, hogy kinek milyen motiváció bázisán történik információátadás, például:

1. bizalmi kapcsolatban információ önkéntes megosztása belső lelki igény alapján
 - a) kötődési igény,
 - b) a személyes fontosság hangsúlyozása (hencegés);
2. nem bizalmi kapcsolatban információ önkéntes megosztása óvatlanságból (például alkohol);
3. nem bizalmi kapcsolatban információ önkéntes megosztása haszonszerzés céljából;
4. nem bizalmi kapcsolatban információ kényszerű megosztása (például zsarolás).

A közérdekű és közérdekből nyilvános adatok hozzáférhetőségének lehetővé tétele a szabad véleménynyilvánításhoz való jog gyakorolhatóságának fontos előfeltétele, mindamelllett a *minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény* lehetőséget ad arra, hogy az állam a minősítéssel védhető közérdek körébe tartozó adatokhoz való hozzáférést korlátozza azokra, akik az előírt követelményeknek megfelelnek.

Az állam érdeke (titkosítani) és az állampolgár érdeke (megismerni) egyensúlyára kell törekedni. Az adatok védelmével kapcsolatban fontos alapelv lett tehát a szükségesség és arányosság elve, azaz csak a minősítés szükségességét megalapozó indokok fennállása esetén, csak a feltétlenül szükséges mértékben és időtartamra lehet minősítést alkalmazni. Ez azonban differenciált és tudatos, jogi szemléletű gondolkodást, a minősítés funkciójának és korlátainak alapos ismeretét feltételezi minden olyan munkatárs részéről, aki munkája során minősített vagy minősítést érdemlő adatokkal kerül kapcsolatba, illetve minősítésre javaslatot tesz.

Mindennek van azonban lélektani vonatkozása is. A titok teher, a titoktartásnak súlyos érzelmi ára van, hiszen elszigetel azoktól, akikhez az ember legszívesebben őszintén és korlátozások nélkül kapcsolódna, az elhallgatás óhatatlanul falat emel a titok birtokosa és a családi kapcsolatok, barátok közé, amit meg kell szokni és tudni kell kezelni. Ha valaki úgy lép e pályára, hogy már meghatározott szabályok szerint működő párkapcsolatban él, nem minden esetben könnyű elfogadtatni a társsal az új helyzethez kapcsolódó szigorú és speciális szabályokat, a titkolódzást, amikor korábban mindent meg tudtak osztani egymással. Erős bizalom kell ahhoz, hogy a társ vakon el-

higgye, hogy a másik már megint egy szolgálati feladat miatt kell hogy elmenjen otthonról az éjszaka közepén, amiről többet nem mondhat. Ha feltétel nélkül megbíznánk is a társunkban, fontos tudatában lenni, hogy egy második személy már nem annyira motivált megőrizni a titkot, így erősebbek lehetnek számára a további titokmegosztás előnyei (bizalom, figyelem elnyerése), mint a hátrányai.

Személyiségfüggő, ki mennyire igényli mindenáron megélni az önfeltárási mélyebb szintjeit, de a nemzetbiztonsági pályán az alkalmasság korláta lehet, ha valaki nem képes pontosan érzékelni és megvédeni az énhatárait. Különösen igaz ez arra az esetre, amikor a titokbirtokos a különleges munkakörre való nyílt hivatkozással próbál figyelmet és elismerést szerezni magának civil társaságban, és elejt olyan információkat, amelyek felkelthetik mások érdeklődését.

A titok védelmének megvannak a képzések során elsajátítható kommunikációs fogásai, amelyeket meg kell tanulni tudatosan alkalmazni. A legjobb, ha a külvilág nem tudja, hogy egyáltalán van a birtokunkban titok. Ha ugyanis ez kiderül, beindul a természetes kíváncsiság, motiváció ébredhet a titok, az információ megszerzésére. Ezért is fontos, hogy a szükséges ismeret elve alapján törekedjünk arra, hogy az egyes minősített adatokat csak azok ismerhessék meg, akiknek munkájuk során ez feltétlenül szükséges, így a munkatársak nem tudnak többet a kelleténél. Ez a fajta „belső konspiráció”, a saját munkakörben megtapasztalt megosztásának szervezeten belüli tilalma csökkenti a titokkezeléssel kapcsolatos terhelést.

Elvárás munkatársainktól, hogy lehetőség szerint ne hirdessék nyíltan munkahelyüket, és különösen ne pontos munkakörüket, feladataikat.

Laikusoktól könnyebb megvédeni a titkokat, hiszen nincsen kifinomult eszköztáruk, helyzeti hatalmuk a titok birtokosa kapcsán, és a motivációik is esetlegesebbek, nem fektetnek túl sok energiát a feltárássá, ha nehézségekbe ütköznek. Kifejezetten ellenérdekelt felek (például hírszerzők, bűnözői körök) azonban megkísérelhetnek közel férkőzni titokbirtokoshoz, emellett motiváltak sok energiát (időt és pénzt) fektetni egy olyan kapcsolat kiépítésébe, amely végül a titkok megszerzéséhez vezethet. Az integritássértésekbe való bevonás során az ellenérdekelt csoportok tulajdonképpen a beszerzés logikáját használva igyekeznek eltéríteni a munkatársat a „rendeltetészerű” munkahelyi működéstől, ezáltal jogosulatlanul hozzáférve információkhoz, illetve befolyásolva a pártatlan, objektív működést. Ezért fontos szempont a nemzetbiztonsági pályán dolgozók kifogástalan életvitele, biztonságtudatos magatartása, az anyagi függetlenség. A szokatlan megkeresésekkel, gyanús élethelyzetek-

kel kapcsolatban a munkatársakban ki kell alakítani egyfajta egészséges gyanakvást, tudatosítani kell, hogy érdemes adott esetben a belső biztonságért felelős szervezeti elem szakembereinek a segítségét is igénybe venni.

E témakörhöz tartozik a leszerelés utáni titokvédelem, a munka során megszerzett szaktudás felhasználásával kapcsolatos kérdések köre is. A speciális nemzetbiztonsági munkakörökben megszerzett tudás sok esetben annyira egyedi, hogy az csak a munkaerőpiac egy nagyon szűk szeletén belül számít értékesnek és keresettnek. Máshoz viszont adott esetben nem ért a pályaelhagyó, így megélhetési kényszerhelyzetben kell élete végéig elkötelezettnek maradnia az integritásnak megfelelő megoldások iránt, egy olyan közegben, ahol sokan szívesen fizetnének az általa birtokolt tudásért. Ez a probléma rávilágít arra, hogy a munkáltatónak kötelessége és érdeke is egyben tudatos életpálya-tervezés és korrekt eljárásrendek, illetve versenyképes javadalmazás révén az egész karrierívre nézve gondoskodni munkavállalóiról, miközben a munkavállaló hűsége, elkötelezettsége, hivatástudata jelentős biztonsági vonatkozásokkal is bír.

Titkos információgyűjtés, leplezett eszközalkalmazás

A közszolgálati etika harmadik, egyben legspeciálisabb kérdésköre magával a nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi alapfunkciójával kapcsolatos.⁵ A fő probléma, hogy jelenleg nincsenek egyértelműen megfogalmazva a nemzetbiztonsági szolgálatok részére a társadalmi rendeltetésük, működésük erkölcsi legitimitációját adó keretek, nem világos, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok mint a közhatalom gyakorlásának sajátos eszközei milyen végső célt szolgálnak, és mi teszi e célokat erkölcsi szempontból védhetővé. Márpedig a nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi funkciójának megértése, elfogadása nemcsak a közvélemény viszonyulása és a közbizalom, hanem a munkavállalók elkötelezettsége szempontjából is alapvető kérdés.

A nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi felhatalmazás alapján, szigorú jogszabályi keretek között végzett munkájuk során a nemzeti, társadalmi szintű biztonság igénye és a személyes alapjogok⁶ adta szabadság korlátozá-

⁵ Bővebben Horváth Ferenc: A közszolgálati etika elméleti és gyakorlati kérdései a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018.

⁶ A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége a magánlakás, a magántitok és a levéltitok, illetve a személyes adatok védelméhez, információs önrendelkezéshez, valamint a birtokvédelemhez fűződő alapvető jogok korlátozásával járhat együtt.

sának szükségessége, illetve az ezek közötti helyes arány megtalálása, egyenúlyuk megteremtése keletkezett etikai dilemmát.

Szükséges tehát egy olyan erkölcsi alap kialakítása a nemzetbiztonsági tevékenység vonatkozásában, ami megnyugtató választ ad arra a kérdésre, hogy arányban áll-e, időtálló, univerzális emberi értékeket jelentő célt szolgál-e az a jogkorlátozási gyakorlat, amelyet a nemzetbiztonsági szolgálatok társadalmi funkciójuknál fogva folytatnak, egyre bővülő technikai lehetőségek birtokában.

Az igazságos hírszerzés elmélete

A nemzetbiztonsági etika nemzetközi szakirodalmának egyik jellegzetes alakja *Ross W. Bellaby*, akinek – az Amerikai Egyesült Államok hírszerző szerveinek működését meghatározó hivatalos doktrínákkal összhangban álló⁷ – álláspontja szerint az állami hírszerző szolgálatok célja az állam és a társadalom védelme, eszköze pedig a titkos műveletek végrehajtása, ami nemhogy szükségtelenné és lehetetlenné tenné az etikai követelmények fokozott érvényesítését, hanem éppen ellenkezőleg: indokolja. Bellaby az igazságos háború elméletén⁸ belül kezeli a nemzetbiztonsági etikát, annak kiterjesztése révén az igazságos hírszerzés elméletét dolgozta ki.⁹ Ennek alapelvei a következők:

- *Igazságos ok*: a titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek alkalmazásával járó kárt elégséges fenyegetés kell, hogy igazolja.
- *Legitim autoritás*: a politikai közösség akaratát legitim módon képviselő hatalom hajthatja végre.
- *Helyes szándék*: az eszközöket csakis az azokat megalapozó fenyegetések elhárítására lehet alkalmazni, sosem más (például politikai, gazdasági, szociális) céllal.
- *Végső esetben való alkalmazás*: előbb a lehető legkisebb sérelemmel járó eszközöket kell alkalmazni, mielőtt a komolyabbakhoz fordulnánk.
- *Arányosság*: az eszközök okozta kár egyensúlyban kell hogy álljon a várható eredménnyel.
- *Diszkrimináció*: különbséget kell tenni a jogos (potenciálisan veszélyes) és a nem jogos (járulékos) célszemélyek között.

⁷ Lásd John B. Chomeau – Anne C. Rudolph: Ethical 'Need to Knows' for Intelligence Officers. CIA. 1987. <http://isme.tamu.edu/JSCOPE87/ChomeauRudolph87.pdf>

⁸ Erről bővebben Boda Mihály: A katonai vezetés erkölcsi és morális elemei. http://mhht.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/18_BODA_MIHALY.pdf

⁹ Ross W. Bellaby: Ethics of Intelligence: A New Framework. Routledge, London–New York, 2014

Bellaby alapvetése, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok által az állampolgároknak való morális kár okozásának tilalma nem abszolút, hiszen az állam és a társadalom ellen irányuló fenyegetést el kell hártani, akár a szabadságjogok, alapvető egyéni érdekek ellenében is. Az állampolgárok alapvető érdekeik érvényesítése révén válhatnak képessé saját jóllétük önmaguk által választott módon való megvalósítására. Ha azonban az állam megtalálja a morális károkozás igazságos célját, és képes beazonosítani azoknak a körét, akikkel szemben a morális károkozásnak helye van, akkor a morális károkozás tilalma – a felvetődő kockázattal arányos mértékben – felülírhatóvá válik.

Bellaby tehát a lehetséges következmények (elhárítandó konkrét veszélyek) oldaláról közelíti meg a nemzetbiztonsági etika kérdéskörét, az állam érdekeinek szempontjából. Elmélete hasznos szempontokkal szolgálhat a gyakorlati alkalmazáshoz, részletesen kifejti azokat a tényezőket, amelyek alapján súlyozni lehet a különböző fenyegetések komolyságát és ezzel párhuzamosan az alkalmazható titkosszolgálati eszközök mélységét. Vannak azonban az elméletnek fontos hiányosságai is. Idekapcsolódik, hogy a jogos és nem jogos célszemélyek kiválasztása – mint az igazságos hírszerzés egyik alapelve – ugyanilyen logika alapján nehezen érvényesíthető szűrő-kutató munka nélkül, ami viszont az „igazságos ok” és a „helyes szándék” alapelveivel nem fér össze. Ugyancsak kritika fogalmazható meg azzal kapcsolatban, hogy a feltételezett fenyegetés nagyság becslésének módszertana tudományos szempontból kevésbé tűnik kidolgozottnak. Az igazságos háború és hírszerzés elméletének alapvető problémája, hogy partikuláris érdekek szerint határozza meg adott fél konfliktusban betöltött szerepét, így más nézőpontból, más értékeket valló szociális közeg szemszögéből már más tűnik igazságnak és igazságosnak.

Az említett kritikai pontok miatt vált szükségessé egy olyan nemzetbiztonsági etikai alap kidolgozása, amellyel szemben a következő tartalmi követelmények fogalmazhatók meg:

- tegye egyértelművé a követendő végső célokat, irányokat;
- univerzális értéket, és nem partikuláris (állam-) érdeket állítson fókuszba;
- proaktív módon a cselekvés szándékát helyezze előtérbe (valaminek a megteremtésére irányuló törekvés magának az ügynek a megvalósulása érdekében) és ne reaktív módon a cselekedet következményét (észlelt veszély elhárítása).

A nemzetbiztonsági etika deontologikus¹⁰ megközelítése

Ahhoz, hogy az igazságos hírszerzés modelljével szemben univerzálisan érvényes és elfogadható célokat találjunk a titkos információgyűjtés, leplezett eszközalkalmazás etikai alátámasztásához, *Kant* kategorikus imperatívusza¹¹ szolgáltathat alapot, amely szerint akkor etikus egy cselekedet, ha annak végrehajtója jó szívvel venné, ha a saját cselekedete háttérben álló megfontolás általánossá válna a világban, és vele szemben is e szerint cselekednének.¹²

Az „arany szabály”, a kategorikus imperatívusz általános megfogalmazása jót tesz ugyan az elméleti érvényességének, ám megnehezíti a gyakorlati alkalmazhatóságát. E probléma kiküszöbölése érdekében a gyakorlati szempontból kiválóan tesztelhető, és a matematika eszközeivel tudományosan elemezhető játékelmélet kontextusába helyeztem a kategorikus imperatívuszt.

A játékelmélet olyan életszerű modellhelyzetekkel foglalkozik, amelyekben a részt vevő felek reakciói kölcsönösen meghatározzák egymás nyerési lehetőségeit, kihatnak egymás jövőbeli viselkedésére, így visszahatnak a felek további saját nyerési esélyeire is. A legismertebb játékelméleti alaphelyzet, a „fogolydilemma”, amelynek elnevezése *Albert W. Tuckertől* származik.¹³ A történet szerint – leegyszerűsítve – egy bűnügy két feltételezett elkövetőjét elfogják, de nincs ellenük közvetlen bizonyíték, így a vallomásaikra van szükség az ítélethez. Külön cellában vannak, nem beszélhetnek egymással. Ha egyikük sem vall, mindketten egy-egy évet kapnak, ha csak az egyikük vall a másikkal, akkor a vallomást tevőt elengedik, a másik tíz évet kap. Ha viszont mindketten egymás ellen vallanak, öt-öt évre kerülnek börtönbe. Az általánosítható erkölcsi kérdés itt az, hogy egy kialakult kölcsönös bizalmi, függési helyzetben mit tesznek a felek. Hogyan helyes, illetve hogyan célszerű viselkedni ebben a helyzetben?

10 Általános érvényű parancsokat, kötelességeket vagy törvényeket előtérbe helyező etikai elmélet, szemben például a következményeket hangsúlyozó konzekvencialista, illetve a hasznot előtérbe helyező utilitarista szemlélettel.

11 „Cselekedj úgy, hogy akaratod maximája mindenkor egyszersmind általános törvényhozás elveként érvényesülhessen.” Immanuel Kant: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Az erkölcsök metafizikája. Gondolat Kiadó, Budapest, 1991, 138. o.

12 Egy tolvaj például nem kívánhatja, hogy őt is meglopják, illetve a lopás általános gyakorlattá váljon, hiszen akkor megszűnne a magántulajdon, és maga a lopás is értelmetlenné válna.

13 Méréő László: Mindenki másképp egyforma. A játékelmélet és a racionalitás pszichológiája. Tercium Kiadó, Budapest, 1996, 46. o.

A többmenetes fogolydilemma bizonyítottan leghatékonyabb részvételi stratégiáját a Tit for Tat¹⁴ (TFT) jelenti, ami két egyszerű szabályból épül fel:

1. az első lépésben kooperál;
2. ezután azt lépi, amit a partnere az előző lépésben.

Ez a stratégia egyszerre barátságos (nem kezdeményez versengést), megbocsátó (egyszer büntet, majd visszaáll kooperációra), provokálható (versengés viszonzása), reakcióképes (figyelembe veszi a másik fél lépéseit) és kiismerhető (egyszerű, átlátható működés).¹⁵

Minden konfliktushelyzetben egy rendszer részei vagyunk, viselkedésünkkel kihatunk a másik fél viselkedésére, „bűnünk” visszaszáll a saját fejünkre. Ha tehát nem az egyéni rövid távú érdekek alapján, hanem a másik félre gyakorolt hatásunkat figyelembe véve, együttműködő légkör megteremtésére törekedve veszünk részt az ilyen morális töltéssel bíró konfliktushelyzetekben, akkor tulajdonképpen életre keltjük Kant kategorikus imperatívuszát, amit ő az ideális társadalomfejlődés zálogának tart. Ha mindenki a partneri hozzáállás következetes alkalmazásával venne részt e helyzetekben, a közös nyereség is maximalizálhatóvá válna.

Ahhoz, hogy a játékelméleti tanulságokat sokszereplős társadalmi folyamatok szintjére terjeszthessük ki, *Garrett Hardin Közlegelők tragédiája* elnevezésű elméleti modelljét¹⁶ hívjuk segítségül: ha egy zárt közösség minden tagja egyformán, egy-egy tehénnel terheli a közös legelőt – figyelembe véve a közös erőforrások végességét, a legelő eltartóképességét –, akkor egyensúlyi helyzetben mindenki egyformán részesedik a közös jóból. Ha azonban vannak, akik titokban nagyobb arányban terhelik a közös erőforrást, és több tehenet is legeltetnek (versengő stratégia), akkor rontják a többiekre jutó hasznót (egy-egy tehen súly csökken a kevesebb rá jutó fű miatt), míg ők jobban járnak a többieknél, hiszen két kicsit sovány tehen is több, mint egy normál súlyú. Minél többen választják azonban – felbátorodva vagy feldühödve a versengők példáján – ezt a versengő stratégiát, annál kisebb lesz egy-egy tehen súlyja, így annál kevesebb haszon jut egy tehenre. Idővel az aránytalanul sok tehen olyan sovány lesz, hogy már a két tehen súlyja sem éri el az egy normál tehen súlyát, végül pedig minden tehen éhen hal. A való életben

¹⁴ Magyarul: Kölcsonkenyér visszajár!

¹⁵ Mérő László: i. m. 59–65. o.

¹⁶ Részletesen elemzi Hankiss Elemér: Társadalmi csapdák – diagnózisok. Magvető Kiadó, Budapest, 1985, 11–68. o.

társadalmi szinten az adófizetés elkerülése, a környezetszennyezés és egy sor más bűncselekmény is hasonlóképpen működik.

*Czibor Andrea*¹⁷ laboratóriumi körülmények között, valódi téttel bíró közjavak elrendezésben, csoportszintű társas dilemmahelyzetekben vizsgálta, hogy milyen eszközök és tényezők segítik elő a csoportszintű együttműködés fenntartását, a kollektív racionalitás érvényesülését az individuális racionalitással szemben. Négy-öt fős „közhasznú javak tragédiája” játékban a kísérleti személyek arról döntöttek, hogy a kísérletvezető által rendelkezésükre bocsátott pénzüsszezből mennyit kínálnak fel a csoport közös számlájára. Alaphelyzetben az egyéni számlán felgyűlt összeget a kísérlet végén mindenki megkapta, úgy, hogy a felajánlott összeget a kísérletvezető többszörözte és egyenlő mértékben szétosztotta a résztvevők között, függetlenül attól, ki mennyit tett be a közösbe. A kezdeti negyven-hatvan százalékos átlagos hozzájárulás a körök során jellemzően egyre apad, hatvan kör után nullához közelít, miközben társas feszültségek keletkeznek a csoporton belül. Az ok az, hogy a játékosok egy része „free-rider” (potyautas) stratégiát folytat, azaz nem fizet be, csak részesedik. A többség „feltételes együttműködő” módon viselkedik, azaz konformista módon a mások részéről tapasztalt együttműködési hajlandóság függvényében járulnak hozzá a közös terhekhez. A harmadik stratégia az „altruista”, mindentől függetlenül folyamatosan együttműködik. A tapasztalatok szerint a „feltételes együttműködők” sokaságát a „free-riderek” tevékenysége demoralizálja, így jelenlétük nélkül a csoportok sokkal inkább képesek az együttműködés fenntartására, különösen olyan, a versengést erősíteni hivatott feltételek mellett, amikor csak a „győztes” kapta meg az egyéni számláján felhalmozott összeget.

Érdeemes tehát olyan feltételeket teremteni, amelyek az együttműködésnek kedveznek, és szigorúan fel kell lépni azokkal szemben, akik megszegik az együttműködés szabályait, hiszen tevékenységük nemcsak az általuk kisajátított erőforrások révén okoz kárt a közösségnek, hanem az általuk gerjesztett további versengéssel is.

A modern, demokratikus jogállamok alaptörvényeiben mindenhol nagy hangsúlyt kap az állampolgárok alapvető jogai és kötelezettségei között fennálló egyensúly. A stabil társadalmakban a választópolgárok túlnyomó része igazságosnak érzi és a közjó érdekében valóként el tudja fogadni ezeket az

¹⁷ Czibor Andrea: Döntések társas dilemmahelyzetekben: Személyiségjellemzők és szituációs faktorok hatása. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Pszichológia Doktori Iskola, Pécs, 2014

alapelveket. *Robert Merton*¹⁸ anómiaelmélete szerint a társadalmi együttélés mindenki által elfogadott céljai (például stabilitás, család, életszínvonal, fogyasztás stb.) és eszközei (például munkába járás, adófizetés, jogkövetés stb.) összhangban kell hogy álljanak. Sajnos azonban nem mindenki működik együtt a közjó érdekében. Az állampolgárok bizonyos része egyetért ugyan a társadalmi célokkal, de nem fogadja el magára nézve kötelező érvényűnek azok megszerzésének társadalmilag elfogadott eszközeit. Ha egy közösségben a többség a közjót szem előtt tartva együttműködő stratégiát folytat, önérdkeit képes korlátozni a közérdek érvényesülése kedvéért, akkor az a néhány fő, aki megfelelő ellenőrzés hiányában, titokban megszegi a közösségi normákat¹⁹, azaz versengő stratégiára vált és bűnelkövetés formájában az önérdékét helyezi előtérbe, az óriási profitot képes felhalmozni a többiek rovására. Ha a közösség nem elég éber, és nem szankcionálja idejében ezt a viselkedést, az erősen demoralizáló hatásúvá válhat. Ahogy egyre többen váltanak versengő stratégiára, egyre nehezebb lesz hozzáférni a megfogható közös erőforrásokhoz, egyre több terhet visel az egész közösség, a végén már maguk a versengők is, míg végül mindenki rosszul jár, ahogy azt Hardinnál is láthattuk.

Amíg nem erősödik meg egy társadalomban a tagok, közösségek erkölcsi nívója, illetve nem alakul ki az együttműködésen alapuló közösségi normák dominanciája, addig a versengő stratégiák kiszűrése érdekében – a TFT, illetve a kategorikus imperatívusz szellemében – mindenképpen szükség van ellenőrzésre és restriktív, represszív eszközökre az állam részéről, de csak a feltétlenül szükséges mértékben, máskülönben beszűkülnek az egyéni fejlődés, az autonóm önmegvalósítás lehetőségei.

Álláspontom szerint tehát a nemzetbiztonsági szolgálatok általánosan megfogalmazható végső rendeltetése hozzájárulni egy olyan társadalmi környezet megteremtéséhez, amelyben a demokrácia mint a társadalmi fejlődés alapiránya²⁰ zavartalanul kibontakozhat és működhet. A szolgáltni kívánt univerzális érték ehhez kapcsolódóan az egyéni fejlődések és autonómiák ösztönzése és harmonizálása a közösségi kooperáció maximalizálása a kategorikus imperatívusz elvének minél szélesebb körű érvényesítése révén. A rendvédelem és ezen belül a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok fő célkitűzése tehát

¹⁸ Robert K. Merton: Társadalomelmélet és társadalmi struktúra. VI. fejezet: Társadalmi struktúra és anómia. Osiris Kiadó, Budapest, 2002

¹⁹ Azaz nem teljesíti saját társadalmi kötelezettségeit, miközben önkényesen korlátozza mások alapvető jogait (például lopás = magántulajdonhoz való jog önkényes korlátozása).

²⁰ Bővebben Horváth Ferenc: i. m.

a bűnüldözés terén: *a titkos információgyűjtés, leplezett eszközalkalmazás eszközeinek és módszereinek alkalmazása révén olyan közeget teremteni és fenntartani, amely segít kibontakoztatni az állampolgárok alapvető jogainak, érdekeinek érvényesülését, kiszűrni azokat, akik saját érdekükben illegitim módon korlátozni kívánják ennek lehetőségeit (például bűnözők), kedvező feltételeket teremtve ezzel az együttműködésen alapuló, demokratikus társadalmi fejlődés számára.*

Az általam javasolt nemzetbiztonsági etika tehát a kategorikus imperatívuszon alapuló, deontologikus megközelítést képvisel, amely szerint a nemzetbiztonsági szolgálatoknak nem pusztán utólag, passzívan kell etikai elveiket hozzáigazítaniuk a tőlük függetlenül kibontakozó társadalmi-politikai változásokhoz, hanem tevékenységük révén nekik maguknak kell biztosítaniuk, hogy a társadalmi fejlődés folyamatai szabadon, illetéktelen külső befolyás nélkül kibontakozhassanak a demokrácia irányába.

A leírtak alapján a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége demokratikus viszonyok között akkor tekinthető etikusnak, ha ezen elvek alapján folyik, e cél kibontakozását szolgálja és nem igazolható, ha ettől eltérő, parciális érdekek szolgálatában áll. Hipotetikus szinten értelmezve a kérdést tehát legitim cél lehet a társadalom demokratikus működési rendje ellen fellépők nemzetbiztonsági kontrollja, de erkölcsileg nem védhető az, ha egy demokráciában a titkos információgyűjtés eszközeit és módszereit például a következők szerint használják fel:

- jogszabályi kereteken kívüli dokumentálatlan eszközalkalmazás, szóbeli utasítás alapján;
- közérdek helyett magánérdeket szolgáló eszközalkalmazás;
- állampolgárok alapjogainak a saját hatalom fenntartását célzó korlátozása;
- nem célszeméllyel kapcsolatos készletező adatgyűjtés, a célhoz kötöttség alapelvét sértő szűrő-kutató munka;
- a megszerzett terhelő információk igazságszolgáltatás előli visszatartása, készletezése az érintettekre való nyomásgyakorlás, befolyásszerzés céljából;
- fiktív veszély alapján megindított eszközalkalmazás;
- az eszközalkalmazás idején a célszemély természetes életvitelének manipulálása provokációval.

A fejlett demokratikus országok államrendje az imént ismertetett alapelveket támogató értékrendet feltételez, a leírt törvényi garanciák is ez irányba mutatnak. Fontos azonban, hogy a deklarált értékek és a ténylegesen megnyilvánuló

nuló viselkedésmódok összhangban álljanak egymással, máskülönben a társadalmat belső meghasonulás, értékválság hatja át, a demokrácia egésze válik hiteltelenné. Ezzel összhangban fontos, hogy az önmagukat demokratiakusnak valló országok lehetőleg ne törekedjenek direkt módon gazdasági és katonai potenciáljuk aránytalan felfejlesztésére más kultúrák, régiók, országok rovására, illetve ne hagyják figyelmen kívül más régiók problémáit, nehézségeit, érdekeit, azaz a globális, nemzetközi gazdasági térben ne alapértelmezetten versengő, rövid távon felhalmozandó nyereségre törekvő, másokat tudatosan kedvezőtlenebb pozícióba taszító stratégiával szálljanak játékba. Mindezek a viselkedésformák, illetve az ezeket kiszolgáló nemzetbiztonsági tevékenységek etikai szempontból ugyanis nehezen védhetők, nem állnak összhangban a demokrácia szellemével és negatív módon vissza is hatnak az adott társadalmak (kultúrák) belső viszonyaira.

A nemzetbiztonsági etika lehetőségei a gyakorlatban

„Az etika még a legszerencsésebb esetben is csak úgy funkcionál, mint az eltévedt hajós távcsövében halványan fölsejlő világítótorony. Ha megpillantja, sem biztos, hogy partot ér; de nélküle odaveszne biztosan.”²¹

Ebben a szakaszban támpontokat adtam a nemzetbiztonsági szolgálatok etikus működéséhez azáltal, hogy összegyűjtöttem a kapcsolódó elméleteket és feltártam a gyakorlati lehetőségeket, amelyek erkölcsi keretet kínálnak e speciális tevékenységekhez. A hazai és a nemzetközi helyzet realitása talán frusztrálón elérhetetlennek tűnővé teszi a megfogalmazott szigorú, tisztán racionális, már-már idealista mércét nemzetbiztonsági szolgálataink számára. Mégis szükséges időtálló alapelveket megfogalmazni, hiszen e keretek vázolása mozdíthatja elő a titkos információgyűjtés eszközeit és módszereit törvényi felhatalmazás alapján végző szervezetek tudatos erkölcsi felelősségvállalását a társadalom irányába.

A nemzetbiztonság kérdései átívelnek az egyes kormányciklusokon, az e pályát választók Magyarország érdekeit szolgálják.²² A társadalmi rendszerek igekeznek folyamatosan adaptálódni a világban zajló változásokhoz, így

²¹ Himmer Péter: Etikai jellegű töredékek. Erkölcsről, etikáról, az értékekről és az emberről. Underground Kiadó, Budapest, 2011, 112. töredék

²² Izsa Jenő: Erkölcsi aspektusok, dilemmák, konfliktusok a titkosszolgálati szakmai tevékenységben, avagy a szakmai etika kérdései. HVK Hadtudományi Tájékoztató, 2001, 37–56. o.

hosszabb távon nem maradhatnak éppen aktuális formájukban tökéletesek, előbb-utóbb feszültségekkel telítődnek, változnak, átalakulnak. A fennmaradás érdekében mindig is szükség volt a társadalom folyamatos önellenzésére, amelynek egyik eszköze a titkos információgyűjtési tevékenység, ám ez minden korban más színezetet kapott. A történelem fordulatai során egy-egy rezsim leköszönése, vagy létrehozása kapcsán a titkosszolgálati munkatársaknak állást kellett foglalniuk, erkölcsi és/vagy jogi felelősséget kellett vállalniuk együttműködésükért. Mennyiben felelősek a szolgálatok, ha korábbi vezető politikusok, akiket elláttak a döntéseikhez szükséges információkkal, tévedtek, rossz nyomon jártak, rossz következtetéseket vontak le az információkból, illetve rosszra használták őket?

Speciális, kiszolgáló szerepkörénél fogva a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat részt vesz a nemzetbiztonsági munkában, ám annak csak bizonyos részfeladatait látja el.²³ Ez etikai szempontból egyfelől könnyebbség, hiszen a szakszolgálat munkatársai csak a titkos információgyűjtés technikai kérdéseiben érintettek. Másfelől viszont kiszolgáltatott helyzetben is vannak, nem látják ugyanis a nemzetbiztonsági munka elindításának kiváltó körülményeit, ahogy a megszerzett és a megrendelőnek maradéktalanul átadott adatok további hasznosulását sem, miközben érzik, hogy e speciális feladatkör milyen súlyos etikai vonatkozásokat vet fel, milyen hatalmas felelősséggel jár. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat végrehajtó állományának tehát nincs közvetlen és teljes rálátása a nemzetbiztonság és a nemzeti érdek stratégiai kérdéseire, ez a szint kénytelen beérni a hittel, hogy a döntéshozók és saját vezetőik pártatlanul, önérdekmentesen, elhivatottan és kompetensen szolgálják a közérdeket, így az ennek esetlegesen ellentmondó információk súlyos erkölcsi, érzelmi, motivációs válságot idézhetnek elő a nemzetbiztonsági pályát betöltőkben. Akkor várhatunk hosszú távú elkötelezettséget, lelki egészséget és motivált munkavégzést, ha munkatársaink önbecsülését, hivatásukra való büszkeségét nem csökkentik büntudati-lelkiismereti gátak. Ezt elsősorban úgy kell elérni, hogy kikezdzhetetlen erkölcsi bázison állva végezzük munkánkat, egyértelmű visszajelzést kapunk céljaink helyességéről, munkánk társadalmilag pozitív eredményéről.

A téma érzékenységénél fogva még a jól működő demokráciában biztosított jogi garanciák mellett is fontos, hogy a jogszabályokban foglaltak teljes

²³ Nincs önálló hírszerzői, elhárítási vagy nyomozati jogköre, de komplex eszközrendszerével és speciálisan felkészült személyi állományával biztosítja az arra jogosult megrendelő szervezeteknek a titkos információgyűjtéshez, leplezett eszközalkalmazáshoz szükséges műveleti, technikai eszközöket, anyagokat és szolgáltatásokat.

körü betartásán túl a megrendelői és végrehajtói oldal munkatársai egyaránt szilárd és egységes erkölcsi bázison állva lássák el feladataikat. Fontos, hogy megbízhatóságot egymásban, emellett élvezzék a társadalom, az adófizetők bizalmát is, akiknek érdekében e tevékenység végső soron megvalósul.

A megrendelés jogszerűségéért, az adatok felhasználásáért a megrendelő felel, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat munkatársainak felelőssége alapvetően a titkos információgyűjtés és adatszerezés eszközei, módszerei alkalmazásának szakszerűségére vonatkozik. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat jogszerűséggel kapcsolatos felelőssége kiterjed azonban a megrendelések fogadásának és teljesítésének körülményeire. Ezzel kapcsolatban a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) a szakszolgálat főigazgatójának felkérésére speciális, gyakorlatias ellenőrzési módszertant alkalmazó átfogó vizsgálatot végzett el²⁴ 2016 áprilisa és 2017 februárja között, ami 34 tesztmegrendelés alapján vizsgálta a szakszolgálat adatkezelési gyakorlatát. A tapasztalatok alapvetően pozitívak voltak: „...az *audit messzemenően vizsgálta az NBSZ elkötelezettségét az adatkezelés törvényességét illetően, ugyanakkor a tesztek a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos tevékenységek néhány olyan részletét is feltárták, amelyekkel kapcsolatban a Hatóság az adatvédelmi követelmények magas szintű érvényesítése érdekében észrevételekkel és javaslatokkal élt*”²⁵.

A titkos felderítés hazai szabályozásának legújabb fejezetét nyitotta meg a büntetőeljárásról szóló, 2018. július 1-jén hatályba lépő 2017. évi XC. törvény. A témakör néhány régi nagy adósságát rendezte ugyan az új törvény, de még mindig maradtak hiányosságok.²⁶

Mindenképpen pozitív eredmény, hogy a már folyamatban lévő esetek *bűnügyi* felderítésével kapcsolatos eszközalkalmazás egységes szabályozást kapott, szoros ügyészi kontroll mellett zajlik, és az eljárási garanciák fokozott érvényesülése javítja a megszerzett információk felhasználásának esélyeit a bíróságon. Továbbra is túl tágan értelmezhetők azonban a titkos információgyűjtés alkalmazhatóságának céljai, így lehetőség van titkos felderítésre tisztán preventív érdekből, ami nem felel meg a szükségesség és arányosság elvének, különösen, hogy a magánszférát legmélyebben érintő, külső engedélyhez kö-

24 A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság beszámolója a 2016. évi tevékenységéről B/13846. Budapest, 2017, 104–109. o. https://www.naih.hu/files/NAIH-BESZ-MOL—2016_Mid-Res.pdf

25 Uo. 109. o.

26 Bárándy Gergely – Enyedi Krisztián: Leplezett eszközök és titkos információgyűjtés, avagy az új büntetőeljárás törvény margójára. <http://ujbtk.hu/dr-barandy-gergely-dr-enyedi-krisztian-leplezett-eszkozok-es-titkos-informaciogyujtes-avagy-az-uj-buntetoeljarasi-torveny-margojara/>

tött eszközök és módszerek alkalmazására is lehetősége nyílik bármely jogosult szervezetnek, amennyiben megalapozottan feltehető, hogy attól szervezett bűnözéssel kapcsolatos információk megszerzése várható. A kérdés, hogy az engedélyt aláíró bírók mennyire fogják megkövetelni ennek alátámasztását a gyakorlatban. Az is képlékeny maradt, hogy az úgynevezett „előkészítő eljárást” illetően – ahol azt kell megtudni, fennáll-e a bűncselekmény gyanúja (tehát konkrét gyanúk nélkül, a gyanú gyanújára indul a leplezett eszközalkalmazás) – mi indítja el a folyamatot, mi ad erre erkölcsi felhatalmazást. Végül a titkos felderítés újraszabályozása kapcsán a legszembeötlőbb hiányosság az, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága elmarasztaló ítélete ellenére a Terrorrelhárítási Központ a kifejezetten terrorrelhárítással kapcsolatos felderítői feladatait továbbra is az Nbtv. és nem az Rtv. alapján végzi, így a külső engedélyköteles eszközök és módszerek nem bírói, hanem igazságügy-miniszteri engedéllyel folynak, ami sérti az Emberi jogok európai egyezményének 8. cikkét (magánélet védelme).

Mindenképpen szükség van tehát minden résztvevő (megrendelők, végrehajtók, ügyészek, bírók) demokratikus értékek mellett elkötelezett, etikus hozzáállására, ugyanis már a jogi szabályozás szintjén megjelennek nem egyértelmű, objektíven alá nem támasztható mozzanatok, amelyek értelmezése a jogalkalmazás során ad némi mozgásteret. Nehezen ellenőrizhető például, hogy mindenképpen szükség van-e titkos felderítésre, valóban esélytelen-e más forrásból megszerezni a szükséges információt, valóban súlyos bűncselekmény gyanújáról van-e szó, mikor indokolt eredménytelenség okán megszüntetni az eljárást stb. Gyakorlati oldalról fontos tehát garantálni, hogy a gépezet ne indulhasson be nem kellően alátámasztott indoklással.

Konklúzió

Mindennek van egy látható, megragadható, ellenőrizhető jogi és egy háttérben meghúzódó etikai oldala. Utóbbi sokkal nagyobb odafigyelést igényel, hiszen képlékenyebb, sokszínűbb, lélektani és közösségi aspektusokkal sokkal inkább átitatott, emellett sokkal kevésbé tudatos, mint a jogi oldal. A motivációt, elkötelezettséget és a tényleges tisztaságot ugyanakkor ez utóbbi szabja meg, hiszen a jogalkalmazás, jogkövetés során az emberi lélek hangszerén kel életre a jog kottája.

A közszolgálati etika kérdésköreinek lehatárolása, kulcskérdéseik beazonosítása segít tisztán látni a lényegét a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat tevé-

kenységével kapcsolatban, ami egyfelől a közbizalom megteremtése érdekében fontos, másfelől pedig munkatársaink motivációit, elkötelezettségét, valamint biztonsgátudatosságát is erősíti, ha megértik, tudatosítják a főbb erkölcsi mozzanatokot.

A szakszolgálatnak fontos társadalmi funkciója és felelőssége van. Mivel a társadalom civil kontrollja nem láthat bele olyan szabadon a tevékenységünkbe, mint a közszolgálat más szegmenseiben, különösen fontos, hogy a ránk nehezedő erkölcsi felelősség tudatában, a törvényes és igazságos működésmódok iránt elkötelezetten, még a más szervezetek által elvártnál is magasabb szintű etikai normáknak feleljünk meg, belülről fakadó igény alapján.